

Het jaar dat Tussenjaar
weer verbindt Overijssel

Het jaar dat Tussenjaar weer verbindt Overijssel

Natuur voor Elkaar / programmalijn Liefde voor de Natuur

NatuurCollege is een ideële stichting (ANBI status) met een lange historie in ontwikkeling van cursussen, trainingen en onderwijsaanbod waarbij de (her)verbinding tussen mens en natuur centraal staat (sinds 2000) en vanaf 2023 ook met een eigen bijzondere leerstoel aan de Wageningen Universiteit. NatuurCollege onderhoudt een levendig netwerk van kleine en grote onderwijs-, onderzoek- en ervaringsdeskundigen in Nederland en heeft daarmee toegang tot een betrouwbare kwaliteit van docenten en begeleiders met ruime ervaring in het begeleiden van jongeren. Haar wettenschappelijk werk richt zich deels op het evalueren van onderwijsinnovatie en de effectiviteit daarvan voor een vorm van mens-natuur relatie die past bij de uitdagingen van de huidige tijd. Voor een ander deel is het gericht op versterking van praktische vaardigheden in het publieke en politieke debat om met dialoogvoering de verschillen tussen polariserende standpunten te overbruggen en tot gemeenschappelijke belangenafweging te komen, inclusief die van andere vormen van leven. Het docentennetwerk van het NatuurCollege creëert en verbetert natuurinclusief onderwijsaanbod aan de Wageningen Universiteit en daarbuiten, dat beoogt studenten te laten leren over, in en als natuur, gericht op versterken van de mate waarin handelen in lijn is met natuur bevorderende waarden. Daarnaast organiseert het NatuurCollege een docententraining voor ervaringsgericht natuuronderwijs, draagt het bij aan de ontwikkeling van Agenda Natuurinclusief domein onderwijs en onderhoudt het een Living Lab Nature Inclusive Education, waarin de potentie van natuurinclusieve werkvormen in onderwijs worden verkend en uitgetest.

Wanneer iemand een vreemde voor zichzelf is,
is iemand ook van anderen vervreemd.

Als iemand niet meer in verbinding met
zichzelf staat,
kan iemand ook niet verbinden met anderen.

Anne Morrow Lindbergh (1906 - 2001)
Gift from the Sea (1955)

colofon

Quickscan Tussenjaar Overijssel
naar een duurzaam en betekenisvol programma
Januari 2025

Uitgave

Stichting NatuurCollege
Costerweg 1-d
6702 AA Wageningen
www.natuurcollege.nl
info@natuurcollege.nl

Auteurs

Luka Blankevoort en Paul Roncken

Vormgeving

Akkie Bosje

In opdracht van

Jessica Winter

Deze quickscan is uitgevoerd in opdracht van programma Natuur voor Elkaar
programmalijs Liefde voor de Natuur, met dank voor het vertrouwen.

Met medewerking van

Jessica Winter, Arjan Broere, Daniel Cohen Stuart, Lian Kasper, Annemarie van Doorn,
Gerard Fidom, Sevan Garabedian, Ester Klein Hesselink, David Menger, Thea Peters,
Sanne Moes, Maria Kolossa, Tobias Servaas, Anne Spee, Anne Leeftang, Jerry Blekken-
horst, Geert Dijkstra, Jay Gietzelt, Beitske Bouwman, Bas Verschuuren, Tristan Damveld,
Mats Kopuit, Fabian Timpen, Annemarit van Broekhoven, Caroline Breunesse, Elke Ku-
nen, Meike Koopman, Edwin Vos, Herbert de Witte, Daan Goris, Jana Simmelink, Mark
Gademan, Jeroen Heindijk, Danielle Vogels, Machtelij Pieters-Tempelma, Joukje Bosch,
Odilia van Voorst tot Voorst, Dan Hartenberg, Dirk Dijkslag, Ellen Temmink, Martin Huis-
kes, Carin van de Ploeg-Boerhof, Janke van Dijk, Jelle Swart, Sanne Knol, Colina van de Helm,
Joran Wedermeijer, Bauke de Vries, Els Uijterlinde-Mentink, Selma van de Velde, Zarina
Dihal-Chedi, Liza Bakker, Xander van Prehn-Wiese, Robert Boxem, Herma Overweg.

Meer informatie

Tussenjaar Overijssel
www.tussenjaaroverijssel.nl
hallo@tussenjaaroverijssel.nl

samenvatting

Dit verslag biedt een inventarisatie voor een tussenjaar in Overijssel, uitgevoerd in het kader van Natuur voor Elkaar, programmalijs Liefde voor de Natuur. Ten grondslag aan dit verslag ligt een onderzoek op basis van literatuur, rondetafelgesprekken, 1-op-1 gesprekken en een enquête. De vragen die leidend waren, zijn: Wat is er wenselijk aan het aanbieden van een ervaringsgericht tussenjaar? Welke praktijken en perspectieven spelen al? Waar liggen potentiële knelpunten? En waar liggen kansen? Deze vragen trachten een overzicht te geven in wat een tussenjaar kan of zou kunnen betekenen, en welk draagvlak er hiervoor is.

Aanpak

De literatuur die is geraadpleegd geeft een beeld van ontwikkelingen over het fenomeen 'tussenjaar' vanuit het perspectief van relationeel leren zoals dit door de initiatiefnemer NatuurCollege wordt ontwikkeld aan de Wageningen Universiteit & Research. In deze quickscan is met name gekeken naar de huidige praktijk in Nederland en het buitenland, en het draagvlak in Overijssel voor een type tussenjaar dat wenselijk is en kan rekenen op brede ondersteuning. Op basis hiervan is een analyse gemaakt voor belangrijke afwegingen en uitdagingen. Door middel van (rondetafel en 1-op-1) gesprekken met stakeholders en een enquête onder de doelgroep is een eerste beeld ontstaan naar de huidige en de gewenste praktijk, met aandacht voor potentiële rollen die stakeholders op zich kunnen nemen, diversiteit aan perspectieven over ontwikkeling en uitvoering, eventuele tegenstrijdigheden, blinde vlekken en gedeelde visiepunten. De 79 betrokkenen in dit plan zijn op hun eigen manier werkzaam of betrokken bij Overijsselse onderwijsvernieuwing, zorg, bedrijfsleven, natuur- en milieuorganisaties.

Opbrengsten

Er is in Overijssel een breed gedragen enthousiasme voor het ontwikkelen van een tussenjaar. Opvallend is hoe positief met name een groep volwassenen op middelbare leeftijd met een achtergrond in onderwijs, de zorg en dienstverlening reageert op het vooruitzicht iets voor jongeren te kunnen betekenen. Deze groep ziet veel mogelijkheden om vanuit hun eigen interesse in het herontdekken van ambachten, zelfredzaamheid, natuurverbinding en zorg voor elkaar, een netwerk van leeromgevingen te creëren in Overijssel. Ook landgoedbeheerders en boeren zien kansen om jongeren te betrekken bij betekenisvol landbeheer. De energie en betrokkenheid van deze diverse partijen benadrukt de mogelijkheden om door middel van een tussenjaar een verbinding te leggen tussen een gearriveerde groep Overijsselaars en een nieuwe generatie.

Uit onze gesprekken met jongeren en volwassenen blijkt dat jongeren behoefte hebben aan een rijk palet aan levensvaardigheden, die thematisch verdeeld kan worden. Op sociaal vlak hebben jongeren verlangen naar betekenisvolle interactie en het herontdekken van gedeelde waarden en normen. In persoonlijke ontwikkeling ervaren jongeren druk door verwachtingen vanuit de maatschappij en school. Tegelijkertijd ontbreekt juist die ervaring in hun onderwijs, die hen voorbereidt op de arbeidsmarkt. Op het gebied van welzijn worstelen jongeren met zorgen over wonen, financiën, klimaat en oorlog. Op het gebied van natuur en klimaat, weten ze meer over wat er misgaat dan over hoe ze het goed kunnen doen. De relatie tussen de jonge generatie en natuur wordt verder bemoeilijkt door een gebrek aan kennis en ervaring. "Niet weten wat je mist, omdat je de natuur niet ziet of hebt leren kennen". In de literatuur wordt dit 'ecologische blindheid' genoemd: zowel het onvermogen om de natuur waar te nemen en te ervaren als het onvermogen om zichzelf te zien als afhankelijk van en deel uitmakend van de natuur. Dit houdt jongeren af van interactie met natuur. Samenvattend hebben jongeren behoefte aan het ontdekken van een levensstijl die zowel vervullend is voor henzelf, als een steentje bijdraagt aan de wereld.

Richting een verdere ontwikkeling van een Tussenjaar in Overijssel

Het rapport schetst een richting voor het verder ontwikkelen van een Tussenjaar in Overijssel, gebaseerd op inzichten uit onderzoek, gesprekken en enquêtegegevens. De volgende aandachtspunten staan daarbij centraal.

1. Verduurzaming financiering

Om het Tussenjaar toegankelijk te houden voor jongeren met verschillende achtergronden, zal de eigen inleg geen wezenlijke barrière moeten vormen. Een duurzaam financieringsmodel dat publieke en private middelen combineert, is cruciaal om toegankelijkheid te waarborgen. Daarvoor moeten nieuwe partners worden gezocht in het komende jaar. Het voorbeeld van de 'Folkhögskola' (www.folkhogskola.no) in Scandinavische landen kan daarbij als inspiratie dienen. Dit voorbeeld laat zien dat een sterke visie en samenwerking met diverse partners, zoals overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties, kunnen leiden tot stabiele financiering en brede maatschappelijke verankering (zie bijlage kopje 'Lessen vanuit 'best practices)').

2. Ervaringen van jongeren en volwassenen centraal

Jongeren zoeken een programma dat zingeving, praktische vaardigheden en sociale verbinding biedt. Volwassenen uit onderwijs, zorg en natuurorganisaties zijn bereid bij te dragen en generaties te verbinden. Door deze energie en mogelijkheden effectief te benutten, kan het draagvlak groeien. Het blijft waardevol om deze behoeften centraal te houden.

3. Aandacht communicatie en positionering

Hoewel er veel draagvlak is voor het concept van een natuurgericht tussenjaar, blijkt uit gesprekken dat het woord ‘natuur’ voor verschillende interpretaties vatbaar is. De brede positionering van het Tussenjaar voor alle typen jongeren dient voorop te staan als communicatief uitgangspunt; de onderwijsmethode vanuit concrete en eigen (natuur)ervaringen kan op de achtergrond leidend zijn. Natuur is net zo goed natuur van dieren, planten en mineralen als eigen menselijke natuur. Het Tussenjaar onderscheidt zich verder door de focus op relationeel en ervaringsgericht leren, gemeenschapsvorming en een holistische didactiek die hoofd, hart, handen en intuïtie integreert.

Met deze aandachtspunten kan het Tussenjaar een waardevolle springplank voor jongeren bieden naar een betekenisvol zijn.

inleiding		
waarom	13	
wat	13	
onderzoeksopzet	14	
bevindingen		
behoeften	15	
kansen	16	
potentiële risico's	17	
aanbevelingen	18	
welke jongeren?	21	
implementatie		
activiteiten en planning		
Fase 1: Verbinding van netwerk en voorbereiding en uitvoering	23	
korte pilots (2025)		
Fase 2: Voorbereiding, uitvoering en evaluatie halfjaar pilot (2026)	25	
Fase 3: Voorbereiding uitvoer van eerste editie	26	
(oktober 2026-juni 2027)		
kostenindicatie		
Jaar 1: Verbinding van netwerk en voorbereiding pilot (2025)	27	
Jaar 2: Uitvoering en evaluatie halfjaar pilot (2026)	27	
Jaar 3: Voorbereiding uitvoer van eerste editie (2027)	27	
waarom natuurcollege		28
impact van investering		28
bijlagen		
relationeel leren – wat zijn de leerdoelen? Een theoretische basis	31	
lessen vanuit ‘best practices’	34	
draagvlak in Overijssel	36	
voorlopige programma opzet	40	
onderscheid Tussenjaar met bestaande initiatieven	42	
agile werken	44	
verder lezen	45	

inleiding

waarom

We zien steeds meer jongeren die moeite hebben hun leven vorm en inhoud te geven. De grote thema's in de wereld spelen hen parten, Covid-maatregelen hebben hun sporen nagelaten, basisvaardigheden om zelfstandig een weg te vinden als jongvolwassenen zijn minder goed ontwikkeld. De adolescentiefase is de periode waarin jongeren op zoek zijn naar hun identiteit en plek in de wereld. Een periode waarin diepe, betekenisvolle verbindingen gelegd worden. Uit onderzoek blijkt dat 87% van de Nederlandse jongeren meer ondersteuning wil vanuit het onderwijs om met complexe vraagstukken van deze tijd om te gaan BRON. Tegelijkertijd geven docenten aan dat het onderwijs al genoeg piept en kraakt onder toenemende maatschappelijke taken. De handreiking naar jongeren kan ook op een andere manier gedaan worden.

Natuur voor Elkaar – Liefde voor de Natuur kan jongeren van de leeftijd 16 tot 26 jaar als speciale doelgroep aanwijzen. Op initiatief van NatuurCollege (www.natuurcollege.nl) is het idee ontstaan om aan te sluiten bij een aanhoudende trend onder jongeren om een tussenjaar te nemen, tussen middelbare school en vervolgopleiding of na een eerste baan. Landelijke cijfers laten zien dat het aantal jongeren dat kiest voor een tussenjaar de afgelopen jaren aanzienlijk is gestegen. In 2023 kozen 6.791 vwo'ers, 4.802 mbo'ers en 6.688 havisten voor een tussenjaar, een flinke toename van ruim 35% ten opzichte van 2021 BRON. Deze ontwikkeling heeft gevolgen voor de planning en financiering van het hoger onderwijs in Nederland maar biedt ook een kans om een aanvullende vorm van onderwijs te ontwikkelen die aansluit bij de specifieke wensen van een nieuwe generatie en tegelijkertijd ook voorziet in een verdiepende verbinding een plek of een landschap.

wat

Er is een tussenjaar mogelijk vanuit de specifieke kwaliteiten van een provincie of regio naar het voorbeeld van de 'Folkshögskola' (www.folkshögskola.no), als lokaal alternatief voor een verre reis te maken tijdens een tussenjaar. De Folkshögskola wordt al ruim 150 jaar aangeboden in onder andere Noorwegen, Denemarken, Zweden en Finland. Het is een geheel verzorgd jaar waarbij een groep jongeren onder begeleiding samenleeft en algemene vorming beleeft. In Nederland worden dergelijke volledig verzorgde tussenjaren niet aangeboden. Deze aanvullende vorm van onderwijs kent geen examens of certificaten en richt zich in plaats daarvan op 'leren voor het leven'. Centraal staat het leven vanuit de kwaliteiten van een plek, het leren van (oude) ambachten, het omzien naar elkaar, inclusief andere vormen van leven (planten, dieren en ecosystemen). Dit sluit aan bij de onderwijsontwikkeling van NatuurCollege en de wetenschappelijke onderbouwing daarvan vanuit

Wageningen Universiteit. Hier wordt telkens weer aangetoond dat natuurervaring, het opdoen van concrete vaardigheden en gemeenschappelijke reflectie, essentieel zijn voor een gezond en vervullend lerend leven.

onderzoeksopzet

Voor deze quickscan hebben we een gecombineerde aanpak gebruikt, waarbij literatuuronderzoek, praktijkanalyse en stakeholderinterviews centraal staan om een goed beeld te krijgen van de huidige situatie en de ontwikkelmogelijkheden van een Tussenjaar in Overijssel. De literatuur die is geraadpleegd geeft een beeld van ontwikkelingen over het fenomeen 'tussenjaar' vanuit het perspectief van relationeel leren zoals dit door de initiatiefnemer NatuurCollege wordt ontwikkeld aan de Wageningen Universiteit & Research. In deze quickscan is met name gekeken naar de huidige praktijk in Nederland en het buitenland, en het draagvlak in Overijssel voor een type tussenjaar dat wenselijk is en kan rekenen op brede ondersteuning. Op basis hiervan is een analyse gemaakt voor belangrijke afwegingen en uitdagingen. Door middel van (rondetafel en 1-op-1) gesprekken met stakeholders en een enquête (www.tussenjaaroverijssel.nl) onder de doelgroep is een eerste beeld ontstaan naar de huidige en de gewenste praktijk, met aandacht voor potentiële rollen die stakeholders op zich kunnen nemen, diversiteit aan perspectieven over ontwikkeling en uitvoering, eventuele tegenstrijdigheden, blinde vlekken en gedeelde visiepunten. De 79 betrokkenen in dit plan zijn op hun eigen manier werkzaam of betrokken bij Overijsselse onderwijsvernieuwing, zorg, bedrijfsleven, natuur- en milieuorganisaties.

bevindingen

Om te onderbouwen of een dergelijk initiatief een voedingsbodem heeft in Overijssel, is van oktober 2024 tot januari 2025 een quickscan uitgevoerd door NatuurCollege waarbij met veel relevante partijen is gesproken en uitgewisseld. De belangrijkste resultaten zijn in deze sectie gegroepeerd in behoeften, (potentiële) risico's en kansen. De sectie sluit af met aanbevelingen. Daarna volgen bijlagen.

behoeften

Ons onderzoek heeft inzicht gegeven in de diverse behoeften die spelen, zowel onder jongeren als onder volwassenen die zich willen inzetten voor een betekenisvol Tussenjaar.

1. Er is in Overijssel een breed gedragen enthousiasme voor het ontwikkelen van een Tussenjaar.

Het is opvallend hoe positief met name een groep volwassenen op middelbare leeftijd met een achtergrond in het onderwijs, de zorg en dienstverlening reageert op het vooruitzicht om iets voor jongeren te kunnen betekenen. Wij hebben gesproken met docenten, coaches, ondernemers, maatschappelijke en natuur- en milieuorganisaties en zonder uitzondering staan zij klaar om een vernieuwende bijdrage te leveren aan de realisatie van (een onderdeel binnen) een tussenjaar. Deze groep ziet veel mogelijkheden om vanuit hun eigen interesse in het herontdekken van ambachten, zelfredzaamheid, natuurverbinding en zorg voor elkaar, een netwerk van leeromgevingen te ontwikkelen in Overijssel. Ook beheerders van historische landgoederen en boeren zien kansen om jongeren te betrekken bij betekenisvol landbeheer. De Maatschappelijke Diensttijd (MDT) toont dat jongeren baat hebben bij regionale initiatieven in landbouw, natuur, economie en zorg. Hier ligt veel groeipotentie. De energie en betrokkenheid van deze diverse partijen benadrukt de mogelijkheden om door middel van een Tussenjaar een verbinding te leggen tussen een gearriveerde groep Overijsselaars en een nieuwe generatie.

2. Behoefte vanuit jongeren aan het ontdekken van een levensstijl die vervullend is voor henzelf, alsook een steentje bijdraagt aan de wereld.

Uit onze gesprekken met jongeren en volwassenen blijkt dat jongeren behoefte hebben aan een rijk palet aan levensvaardigheden, die thematisch verdeeld kan worden. Op sociaal vlak voelen jongeren zich vaak alleen en missen ze een vaste plek in een sociale groep,

waarbij ze verlangen naar verbinding met gelijkgestemden en intergenerationele contacten. Er is een sterke behoefte aan betekenisvolle interactie en het herontdekken van gedeelde waarden en normen. Wat betreft persoonlijke ontwikkeling, ervaren jongeren druk en keuzestress door de maatschappelijke verwachtingen. Ze zoeken rust en helderheid over hun talenten en bijdrage aan de maatschappij. Tegelijkertijd ontbreekt praktische ervaring in hun onderwijs, waardoor ze minder voorbereid zijn op de arbeidsmarkt. Op het gebied van natuur en klimaat worstelen jongeren met zorgen. Ze zoeken naar een beter begrip van hun impact op duurzaamheid en biodiversiteit. Ze weten meer over wat er misgaat dan over hoe ze het goed kunnen doen. Daarbij hebben jongeren behoefte aan concrete manieren om bij te dragen aan positieve mens-natuurrelaties. De relatie tussen de jonge generatie en natuur wordt verder bemoeilijkt door een gebrek aan kennis en ervaring. “Niet weten wat je mist, omdat je de natuur niet kan zien of hebt leren kennen,” is een breed gedragen perspectief. Dit houdt jongeren af van interactie met natuur. Ten slotte spelen zorgen over wonen, financiën en oorlog een grote rol. Jongeren zijn bezorgd over de wereld en hun rol daarin, en voelen geen ruimte in hun leven om daar mee bezig te zijn vanwege druk op deze gebieden.

In een onderwijsprogramma dat aansluit bij de behoeften van jongeren, staan sociale verbinding en persoonlijke ontwikkeling centraal. Jongeren hebben behoefte aan een programma dat hen helpt om betekenisvolle verbinding te voelen met zichzelf, andere mensen, en de wereld om hen heen. Dit omvat zowel interactie met leeftijdsgenoten als intergenerationele samenwerking, wat hen de kans biedt om te leren van verschillende perspectieven en ervaringen. Daarnaast is er behoefte aan praktische en ervaringsgerichte leercomponenten die jongeren voorbereiden op de arbeidsmarkt en hen praktische vaardigheden bijbrengen. Het programma zou een breed palet aan mogelijkheden moeten bieden, van concrete werkprojecten tot activiteiten die bijdragen aan persoonlijke groei, zoals het ontdekken van eigen kernwaarden en talenten. Verbinding met fysieke en internationale netwerken speelt een belangrijke rol, waarbij het programma jongeren stimuleert om actief deel te nemen aan gemeenschappen en hen toegang biedt tot nieuwe sociale en professionele kringen. Het onderwijsprogramma moet bovendien ruimschoots ruimte bieden voor rust en reflectie, zodat er niet alleen tijd is om te leren, maar ook voor integratie en ontspanning. Daarnaast zou een avontuur niet mogen ontbreken, in de vorm van een expeditie in de natuur, een spel, een wedstrijd, of een reis naar het buitenland.

kansen

Het opzetten van een regionaal verankerd Tussenjaar biedt een unieke kans om in te spelen op zowel de behoeften van jongeren als de betrokkenheid van lokale partijen in Overijssel. Jongeren krijgen de begeleiding en ruimte om te werken aan persoonlijke ontwikkeling, praktische vaardigheden en sociale verbinding, terwijl zij tegelijkertijd bijdragen aan initiatieven die de regio versterken.

Het programma sluit aan bij de groeiende vraag van jongeren naar betekenisvolle interactie en levenservaring, zoals zingeving, natuurverbinding en ambachtelijk werken. Tegelijkertijd kan het Tussenjaar leunen op het enthousiasme van volwassenen in Overijssel die,

vanuit hun interesse in tradities en duurzaamheid, bereid zijn om als mentor of facilitator bij te dragen. Deze kruisbestuiving tussen generaties creëert een meergeneratie-onderwijsprogramma dat jongeren helpt zichzelf te ontwikkelen, terwijl het lokale netwerken en gemeenschappen versterkt.

De combinatie van de online en offline campagne (zoals via www.tussenjaaroverijssel.nl) biedt niet alleen inzicht in de behoeften van jongeren, maar legt ook de basis voor samenwerking met ouders, scholen, werkgevers en broedplaatsaanbieders. In 2025 worden offline sessies georganiseerd om de doelgroep nog beter te leren kennen, waarbij jongeren actief worden betrokken bij het vormgeven van het programma. Door deze aanpak wordt een platform gecreëerd waarin jongeren, samen met regionale partners, stap voor stap bouwen aan een Tussenjaar dat zowel aansluit bij hun verwachtingen als bij de bredere ambities van Natuur voor Elkaar.

potentiële risico's

Hoewel er veel enthousiasme en potentie is, zijn er ook risico's die de ontwikkeling en implementatie van een Tussenjaar kunnen bemoeilijken en aandacht vereisen. De reeds gevoerde rondetafelgesprekken en de online enquête heeft de volgende inzichten in risico's opgeleverd:

1. Er zijn zorgen over een duurzame financiering van het tussenjaar.

Ondanks het brede draagvlak is de financiering een veelgenoemd en belangrijk aandachtspunt. Om het Tussenjaar toegankelijk te houden voor jongeren met verschillende achtergronden, zal de eigen inleg geen wezenlijke barrière moeten vormen. Dit vraagt om een robuust en duurzaam financieringsmodel met structurele inkomstenbronnen. Het voorbeeld van de 'Folkhögskola' (www.folkhogskola.no) in Scandinavische landen kan daarbij als inspiratie dienen. Dit voorbeeld laat zien dat een sterke visie en samenwerking met diverse partners, zoals overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties, kunnen leiden tot stabiele financiering en brede maatschappelijke verankering (zie bijlage kopje 'Lessen vanuit 'best practices'').

2. Er is nuancerend nodig bij het gebruik van het woord 'natuur' als communicatieboodschap.

Hoewel er brede steun is voor het hanteren van de uitgangspunten, didactiek en pedagogiek van natuurinclusief leren, blijkt uit gesprekken dat het woord 'natuur' voor verschillende interpretaties vatbaar is. Het resoneert bij een bepaalde groep als "alleen geschikt voor die mensen die al van natuur houden". De brede positionering van het Tussenjaar voor alle typen jongeren dient voorop te staan als communicatief uitgangspunt; de onderwijsmethode vanuit concrete en eigen (natuur)ervaringen kan op de achtergrond leidend zijn. Natuur is net zo goed natuur van dieren, planten en mineralen als eigen menselijke natuur.

3. Er is vanuit de ontwikkelaars een behoefte aan beter inzicht in wat jongeren zelf belangrijk vinden in een tussenjaar.

De input van jongeren zal een stevige basis vormen voor de verdere ontwikkeling van het

programma. Tijdens gesprekken met jongeren ontvingen we telkens originele en verrassende ideeën, wat benadrukt hoe belangrijk het is om met hen in gesprek te blijven. Bovendien bevestigt de eerste ronde van de online enquête dat bepaalde onderwerpen meer prioriteit krijgen dan aanvankelijk verwacht.

Bijna unaniem gaven jongeren aan dat zij graag de volgende elementen in het programma terugzien:

- Voldoende tijd voor zingeving en reflectie;
- De mogelijkheid om een oud ambacht met hun handen te leren;
- Aandacht voor zorg, zowel voor anderen als voor zichzelf.

Om ervoor te zorgen dat het Tussenjaar optimaal aansluit bij de behoeften van jongeren, is het essentieel om hen nog meer te betrekken. Dit kan via de onlinekanalen die we hebben opgezet en verder gaan uitrollen, en dient te worden aangevuld met offline sessies in 2025.

aanbevelingen

Op basis van de behoeften, kansen en risico's doen wij concrete aanbevelingen om de ontwikkeling van een ervaringsgericht Tussenjaar te realiseren en duurzaam te laten slagen.

1. Om de ontwikkeling van een Tussenjaar in Overijssel duurzaam te laten zijn, moet een co-creatie tussen scholen, ondernemers, maatschappelijke- en natuurorganisaties en jongeren worden bewerkstelligd. Door klein te beginnen, met lokale pilots op landgoederen of bij (zorg)boerderijen, wordt duidelijk zichtbaar welke vormen van leren en samenwerken het meest tot hun recht komen.

2. Het is verstandig een stevige financieringsstructuur te creëren, zodat deelname voor iedereen toegankelijk blijft.

3. De communicatie kan vooral gericht worden op de veelzijdigheid van het programma en de vele manieren waarop jongeren zich kunnen ontwikkelen, in plaats van alleen op 'natuur'.

4. De ontwikkeling van een tussenjaar kan inspiratie putten uit bestaande initiatieven zoals de Folkshögskola, MDT, Breekjaar en het voormalige interne jaar van Youth for Christ. Door (verder) met hen in gesprek te gaan, worden kansen en risico's scherper in beeld gebracht (zie bijlage kopje Lessen vanuit 'best practices').

5. Houd daarnaast voortdurend een vinger aan de pols bij jongeren: betrek hen via creatieve evenementen, online enquêtes en co-creatiesessies, zodat de inhoud en vorm van het Tussenjaar telkens meebewegen met hun behoeften, zorgen en dromen.

welke jongeren?

Om het Tussenjaar relevant en aantrekkelijk te maken voor jongeren, is het van cruciaal belang om hen actief en doorlopend te betrekken. Dit vraagt om een aanpak die aansluit bij de diversiteit binnen de doelgroep: jongeren met verschillende achtergronden en verhalen. Om deze brede doelgroep beter te begrijpen en te ondersteunen, hebben we tijdens de quickscan vier zogenaamde “persona’s” opgesteld.

De persona’s zijn geen rigide categorieën, maar modellen die inzicht bieden in de verschillende drijfveren van jongeren. Dit stelt ons in staat om gericht en toch breed te communiceren. Om onze connectie met jongeren te illustreren, hebben we bewust gekozen om dit concept met een toon te presenteren die aansluit bij hun belevingswereld. Dit helpt ons niet alleen om jongeren op een laagdrempelige manier te benaderen, maar ook om hun input actief uit te nodigen.

Jonge mensen met verschillende achtergronden, dromen en verhalen verdienen een kans om hun eigen weg te vinden in deze wereld.

Maar hoe ondersteunen we zo’n diverse groep écht? En waar beginnen we?

Tijdens ons onderzoek zagen we dat je de jonge generaties kunt indelen in vier groepen, of zoals wij ze noemen: persona’s. De vier persona’s geven inzicht in de diverse drijfveren van jonge mensen. Ze zijn geen hokjes, maar helpen om gericht en toch breed te communiceren. De persona’s zijn niet in steen gebeiteld. Het is een model, gebaseerd op ons onderzoek en gesprekken, en we zijn ervan overtuigd dat het verbeterd kan worden door er transparant over te zijn. Herken je jezelf in één of meerdere persona’s? Of heb jij je eigen kijk op de wereld? Deel het met ons via www.tussenjaaroverijssel.nl.

Persona 1

Levenslustige ondernemers – Handen - Groene groei bestaat!

Jonge mensen met een sterke ondernemersdrang, vaak geïnteresseerd in het starten van een eigen onderneming of side hustles. Ze zijn praktisch gericht en altijd bezig. Deze mensen leren door te doen en zoeken kansen waarmee ze direct aan de slag kunnen. Hun interesse in natuur wordt gekenmerkt doordat ze kansen zien voor ontwikkeling: duurzame bouw, gebiedsontwikkeling, materiaal verwerving, boeren. De wereld draait om wat we creëren.

Persona 2

Sociale activisten – Hart – Ik vind sociaal belangrijk

Jonge mensen die waarde hechten aan sociale kwesties zoals rechtvaardigheid en inclusiviteit. Ze worden warm van verbinding en betrokkenheid. Deze mensen steunen graag organisaties die hun waarden delen en verantwoordelijkheid nemen. De maatschappij is een gemeenschap. Thema's als armoede, oorlog en gebrek aan solidariteit zijn zorgelijk. Samen staan we sterker.

Persona 3

Duurzame geesten – Spirit – Ik ben een hiker

Jonge mensen die gefocust zijn op milieubewustzijn en het verkleinen van hun ecologische voetafdruk. En dat mag wel een avontuur zijn! Deze mensen waarderen impact boven praatjes. Ze zien zelfontwikkeling als de kern van vooruitgang. Zingeving en bezieling zijn belangrijke en te vaak vergeten zaken. Daar mogen we nu prioriteit van maken. Natuur kan een spiegel zijn voor innerlijke groei, en is veel meer dan alleen dat.

Persona 4

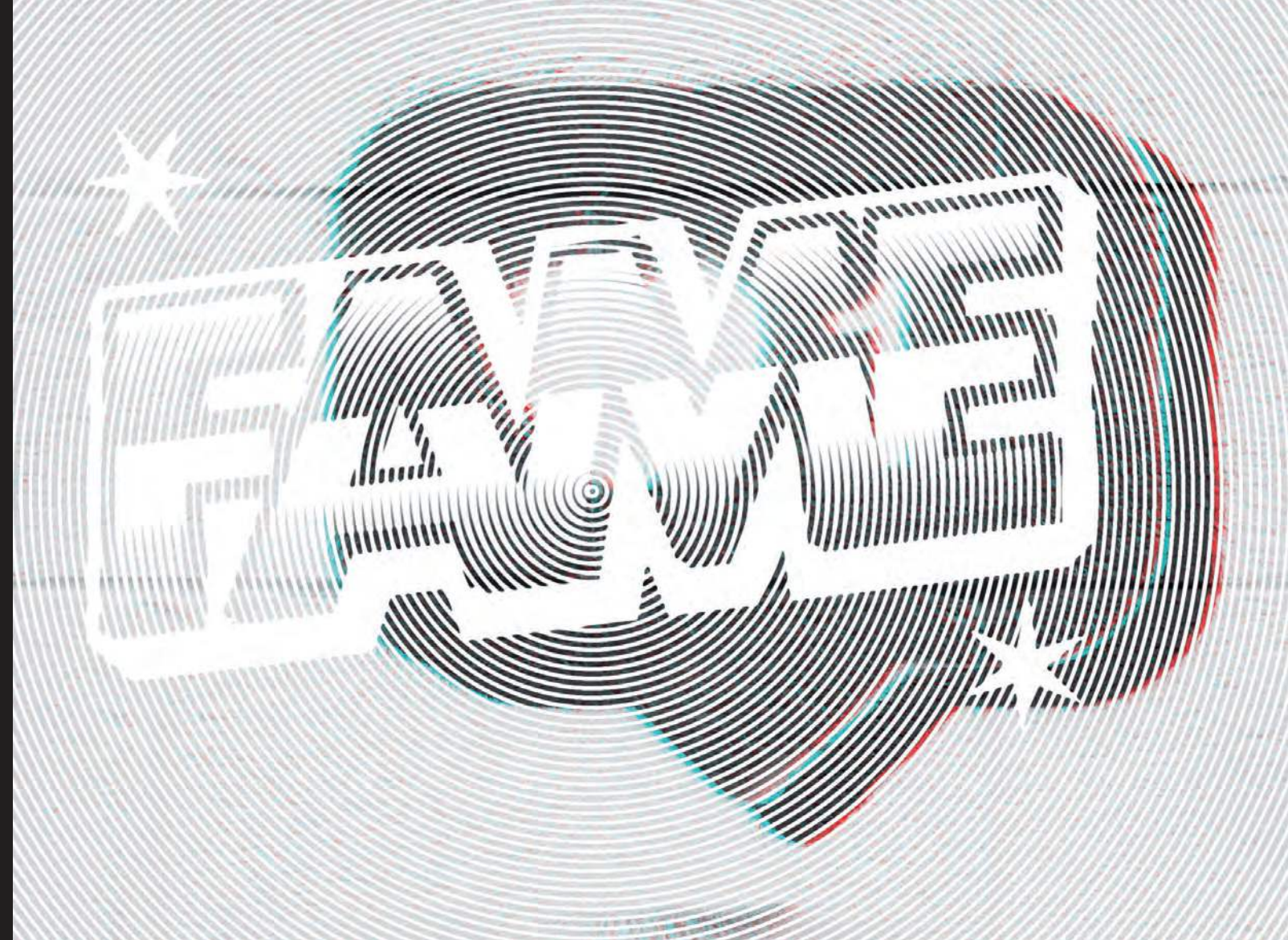
Visueel georiënteerden - Hoofd - Fame Fame fame

Jonge mensen die geprikkeld worden door technologie en moeiteloos navigeren tussen verschillende digitale platforms. Deze groep geeft de voorkeur aan aantrekkelijke visuele content. Mensen met deze mindset willen zichzelf ontwikkelen, status opbouwen en vrijheid ervaren. Ze reageren positief op naadloze online-ervaringen en zijn enthousiast over innovatieve, tech-scherpe benaderingen.

campagne

In de afgelopen maanden hebben we een campagne opgezet om vroegtijdig inzicht te krijgen in de ervaringen en behoeften van jongeren. Deze campagne is nu operationeel en kan doorlopend worden ingezet gedurende het komende jaar. De campagne bestaat uit twee onderdelen: een online enquête en een offline stickercampagne, ontwikkeld op basis van zorgvuldig uitgewerkte persona's. Het doel is om jongeren effectief te bereiken, te betrekken en hun input te verzamelen.

De resultaten van deze campagne vormen de basis voor een bredere communicatiestrategie, die flexibel kan worden aangepast om in te spelen op de inzichten en behoeften die gedurende het jaar naar voren komen. Hierdoor kunnen we de relevantie van onze aanpak voortdurend versterken.

implementatie

NatuurCollege biedt zich aan als penvoerder en coördinator voor het verkennen en stapsgewijs testen en uitwerken van een tussenjaar in de komende drie jaar. Het doel is om vanaf 2027 een volledig verzorgd en duurzaam gefinancierd tussenjaar aan te kunnen bieden voor 60 deelnemers, gedragen door een samenwerkingsverband van aanbieders (docenten, werkgevers, geestelijke en fysieke zorg) en grond- en vastgoedeigenaren (landgoederen, agrariërs en natuurbeherende organisaties).

Het basis werkbudget vanuit de provincie Overijssel zal worden ingezet voor (1) het coördineren van het penvoerderschap; (2) het in gezamenlijkheid verkennen en verbinden van de doelgroep, de aanbieders, de grond- en vastgoedeigenaren en de financiers; (3) het stapsgewijs testen van vormen van het tussenjaar in kleine vorm (tussenuur, tussendag, tussenweek, tussenmaand); (4) het evalueren en rapporteren van tussenresultaten; (5) het opzetten en onderhouden van een passende grafische vormgeving en webomgeving; (6) het opstellen van een samenwerkingsverband voor het uitvoeren van een duurzaam gefinancierd tussenjaar vanaf 2027.

activiteiten en planning

Deze sectie biedt een overzicht van de geplande activiteiten en een tijdlijn voor de uitvoering, zodat een beeld ontstaat van de stappen die nodig zijn om de doelen van het project te bereiken.

Fase 1 campagne

Verbinding van netwerk en voorbereiding en uitvoering korte pilots (2025)

1.1 Projectcoördinatie door NatuurCollege ism Liefde voor Natuur team

- Onderzoek van financieringsmogelijkheden
- Ontwikkelen van kwaliteitskader t.b.v. samenwerkingspartners
- Voorbereiden van co-creatie sessies aan de hand van Open space, Appreciative inquiry en/of Zeven generaties methodiek
- Opzetten van samenwerkingen met partners (werkaanbieders, docenten, en plekken) en onderwijsinstelling of stichting
- Opzetten van samenwerkingen met jongeren uit de doelgroep (zie kopje 'wie zijn de jongeren?')

Nadere uitwerking projectplan 2026

1.2 Coöperatief ontwerp (samenwerking met een breed netwerk)

- Voorlopig ontwerp van de leerlijn van het jaarprogramma, inclusief voorlopig ontwerp van de inhoudelijke modules en gemeenschapscomponenten, aan de hand van enquêtes en co-creatie sessies met jongeren en partners (werkaanbieders, docenten en plekken)
- Definitief ontwerp van de halfjaar pilot
- Locaties
- Aanbodkant van docenten en begeleiders
- Aanbodkant van werkervaringsonderdelen
- Vraagkant van deelnemers

1.3 Stapsgewijs testen en voorbereiden pilot van een half jaar

- Onderdelen uitproberen via ‘tussenuren’ en ‘tussendagen’ in samenwerking met partners (werkgevers, docenten en plekken) en jongeren, waaronder ook Groen Traineeship en Collectief Natuurinclusief
- Workshops bij evenementen van partnerorganisaties, zoals Social Impact Factory en Springtij
- Voorbereiden van een pilot van een half jaar in 2026

1.4 Train de trainer

Kennis, vaardigheden en ervaringen bieden aan docenten die betrokken willen zijn bij de ontwikkeling en uitvoering van het Tussenjaar-programma, eventueel aangevuld met docenten buiten ons team zoals van betrokken middelbare scholen (vmbo, havo, vwo), MBO-instellingen zoals Zone College, HBO- en WO-instellingen zoals Saxion en Universiteit Twente

1.5 Evalueren en rapporteren

- Evalueren van de Tussenuren, Tussendagen en andere testmomenten aan de hand van vooropgestelde doelen in samenwerking met Groen Traineeship en Collectief Natuurinclusief
- Updaten jaarprogramma aan de hand van de evaluatie in co-creatie sessies volgens de Open space, Appreciative inquiry en/of Zeven generaties methodiek
- Evaluaties rapporteren en publiceren, intern voor het team en samenwerkingspartners en extern op website, platforms, bijeenkomsten en / of webinars voor belangstellenden GO/NoGO moment in juli 2025 voor de financiering en haalbaarheid van het project

1.6 Grafische vormgeving en webbeheer (%)

Ontwikkelen van website, social media en offline-communicatiemateriaal en wijze van evalueren door deelnemers, financiers en uitvoerders

Fase 2 pilot

Vorbereiding, uitvoering en evaluatie halfjaar pilot (2026)

2.1 Projectcoördinatie pilot

- Vastleggen samenwerkingsverband met onderwijsinstelling, consortium of apart op te richten stichting
- Uitwerking definitief financieringsmodel in samenwerking met onderwijsinstelling of stichting
- Coördinatie van evaluatie en herontwerpsessies
- Uitbreiden van netwerk van partners en stabiliseren van bestaande partnerrelaties
- Kwaliteitsmonitoring van partners en modules
- Werving van jongeren voor deelname aan het Tussenjaar 2026-2027
- Nadere uitwerking projectplan 2027

2.2 Uitvoering halfjaar pilot

- Start in februari 2026 met een pilotgroep van 20-30 jongeren om een halfjaar Tussenjaar te testen
- Afspraken met locaties
- Aanbodkant van docenten en begeleiders
- Aanbodkant van werkervaringsonderdelen
- Vraagkant van deelnemers

2.3 Train de trainer

Kennis, vaardigheden en ervaringen bieden aan docenten die betrokken willen zijn bij de ontwikkeling en uitvoering van het Tussenjaar-programma, eventueel aangevuld met docenten buiten ons team zoals van betrokken middelbare scholen (vmbo, havo, vwo), MBO-instellingen zoals Zone College, HBO- en WO-instellingen zoals Saxion en Universiteit Twente

2.4 Evalueren, herontwerpen en rapporteren

- Evalueren van de halfjaar pilot andere testmomenten aan de hand van vooropgestelde doelen in samenwerking met partners en jongeren
- Herontwerp jaarprogramma aan de hand van de evaluaties in co-creatie sessies
- Verzamelen, analyseren en evalueren van operationele data (logistiek, kosten, tijdsinvestering)
- Evaluaties rapporteren en publiceren, intern voor het team en samenwerkingspartners en extern op website, platforms, bijeenkomsten en / of webinars voor belangstellenden
- Go-NoGo moment in mei 2026, volledig Tussenjaar aanbieden met 60 deelnemers per jaar

2.5 Grafische vormgeving en webbeheer

Ontwikkelen van website, social media en offline-communicatiemateriaal en wijze van evalueren door deelnemers, financiers en uitvoerders

Fase 3 en door!
Voorbereiding uitvoer van eerste editie (oktober 2026-juni 2027)

3.1 Projectcoördinatie

- Stabiliseren van samenwerkingsverband met onderwijsinstelling of stichting, inclusief aanstelling directie en faciliterend personeel
- Stabiliseren van bestaande partnerrelaties en kwaliteitsmonitoring van partners
- Langetermijnfinanciering borgen via subsidies, donaties en samenwerking met onderwijsinstellingen
- Extra locaties in Overijssel verkennen en opzetten
- Coördinatie van evaluatie en herontwerpsessies
- Werving van jongeren voor deelname aan het Tussenjaar 2027-2028
- Uitwerking projectplan 2028-2033

3.2 Uitvoering eerste editie

Start in oktober 2026 met een groep van ca. 60 jongeren voor de eerste volledige editie van het Tussenjaar

3.3 Train de trainer

Kennis, vaardigheden en ervaringen bieden aan docenten die betrokken willen zijn bij de ontwikkeling en uitvoering van het Tussenjaar-programma, eventueel aangevuld met docenten buiten ons team zoals van betrokken middelbare scholen (vmbo, havo, vwo), MBO-instellingen zoals Zone College, HBO- en WO-instellingen zoals Saxion en Universiteit Twente

3.4 Evalueren, herontwerpen en rapporteren

- Doorlopend evalueren van het Tussenjaar en andere testmomenten aan de hand van vooropgestelde doelen in samenwerking met partners en jongeren
- Herontwerp jaarprogramma aan de hand van de evaluaties in co-creatie sessies
- Verzamelen, analyseren en evalueren van operationele data (logistiek, kosten, tijdsinvestering)
- Op basis van de evaluatie en data een rapport opstellen met aanbevelingen en risico's voor opschaling
- Evaluaties rapporteren en publiceren, intern voor het team en samenwerkingspartners en extern op website, platforms, bijeenkomsten en / of webinars voor belangstellenden
- Go-No go moment in mei 2027 volledig Tussenjaar aanbieden met 60 deelnemers per jaar

3.5 Grafische vormgeving en webbeheer

Ontwikkelen van website, social media en offline-communicatiemateriaal en wijze van evalueren door deelnemers, financiers en uitvoerders

kostenindicatie

Jaar 1 campagne

Verbinding van netwerk en voorbereiding pilot (2025)

Penvoerderschap (100% NatuurCollege)	30.000 euro
Gezamenlijk verkennen (20% NatuurCollege, 80% derde partijen)	15.000 euro
+ aanvullende Financiering door inbreng van derde partijen en fondswerving	
Stapsgewijs testen met doelgroep (70% NatuurCollege, 30% derde partijen)	40.000 euro
+ aanvullende financiering door inbreng van derde partijen en fondswerving.	
Evalueren en rapporteren (100% NatuurCollege)	10.000 euro
Grafische vormgeving en webbeheer (100% NatuurCollege)	10.000 euro

Totaal voor NatuurCollege	81.000 euro
Totaal voor derde deelnemende partijen	24.000 euro
+ aanvullende fondswerving	

Jaar 2 pilot

Uitvoering en evaluatie halfjaar pilot (2026)

Penvoerderschap (100% NatuurCollege)	30.000 euro
Gezamenlijk voorbereiden pilot (20% NatuurCollege, 80% derde partijen)	15.000 euro
+ aanvullende Financiering door inbreng van derde partijen en fondswerving	
Gezamenlijk uitvoeren pilot (70% NatuurCollege, 30% derde partijen)	80.000 euro
+ aanvullende Evalueren en rapporteren (100% NatuurCollege)	10.000 euro
Grafische vormgeving en webbeheer (100% NatuurCollege)	10.000 euro

Totaal voor NatuurCollege	109.000 euro
Totaal voor derde deelnemende partijen	36.000 euro
+ aanvullende fondswerving	

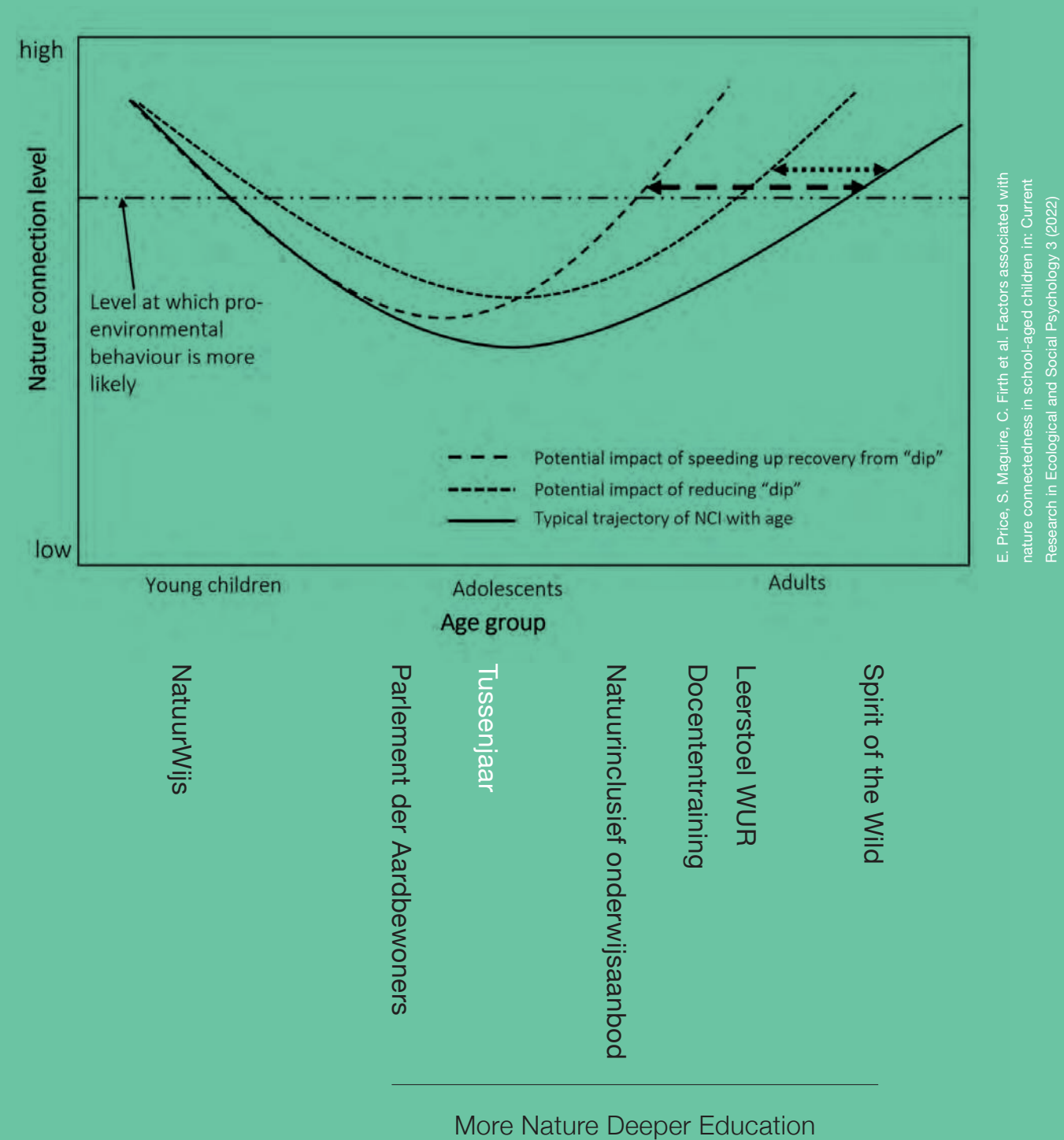
Jaar 3 en door!

Voorbereiding uitvoer van eerste editie (2027)

Penvoerderschap (100% NatuurCollege)	30.000 euro
Gezamenlijk verkennen (20% NatuurCollege, 80% derde partijen)	15.000 euro
+ aanvullende Financiering door inbreng van derde partijen en fondswerving	
Stapsgewijs testen met doelgroep (70% NatuurCollege, 30% derde partijen)	40.000 euro
+ Aanvullende financiering door inbreng van derde partijen en fondswerving.	
Evalueren en rapporteren (100% NatuurCollege)	10.000 euro
Grafische vormgeving en webbeheer (100% NatuurCollege)	10.000 euro
Opstellen samenwerkingsverband (100% NatuurCollege)	15.000 euro

+ aanvullende financiering door fondswerving.

Totaal voor NatuurCollege	96.000 euro
Totaal voor derde deelnemende partijen	24.000 euro
+ aanvullende fondswerving	

Onderwijs kan helpen om natuurverbinding op jonge leeftijd te herstellen. NatuurCollege geeft onderwijstypen binnen bestaande instituten – of daartussen met als doel om een nieuwe generatie scholieren, studenten, docenten en levenslanglerenden vertrouwen te geven om met, in en als natuur te leven en werken.*primair, voortgezet, beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs.

impact

impact van investering

Het programma biedt in de eerste jaren ruimte aan maximaal 60 jongeren per jaar. Hoewel deze kleinschalige opzet bewust is gekozen om de kwaliteit van begeleiding te waarborgen, kan het Tussenjaar worden bekritiseerd vanwege de beperkte groepsgrootte en een mogelijk beperkte impact. Daarom geven we hier een uiteenzetting van de potentiële impact van het Tussenjaar Overijssel.

aantal jongeren dat het Tussenjaar kan bedienen

De voornaamste doelgroep voor het Tussenjaar zijn jongeren die zoekende zijn naar richting, zoals eindexamenleerlingen of studieverlaters. Volgens het CBS wonen er 127.600 jongeren tussen de 16 en 26 jaar in Overijssel. Van deze leeftijdsgroep bevindt ongeveer 20% zich in de groep afstudeerders of schoolverlaters, oftewel 25.520 jongeren. Uit gegevens van DUO blijkt dat circa 20% van deze groep overweegt een tussenjaar te nemen, wat neerkomt op 5104 jongeren. Van deze jongeren is naar schatting de helft (2552) financieel en praktisch in staat om daadwerkelijk een tussenjaar te nemen. Het Tussenjaar Overijssel richt zich in de eerste instantie op de pioniers binnen deze groep: jongeren die het aandurven om deel te nemen aan een innovatief, natuurinclusief programma. Dit betreft naar schatting 10% van de doelgroep, oftewel 225 jongeren. Met een kleinschalige opzet van maximaal 60 deelnemers per jaar bedient het programma 24% van deze pioniers. Hoewel dit percentage klein lijkt, biedt het programma een intensieve en transformerende ervaring die verregaande en duurzame impact kan hebben, zoals hieronder uitgelegd.

kwalitatieve effecten op deelnemers

De ervaringen van deelnemers aan vergelijkbare, kortere programma's, zoals NatuurCollege die aanbiedt, laten zien dat jongeren zich vaak meer verbonden met de natuurlijke omgeving voelen. Uit interne evaluaties blijkt dat deelnemers ook beter in staat zijn om hun persoonlijke waarden te integreren in hun keuzes, zowel op studie gerelateerd en professioneel als op persoonlijk vlak. Het Tussenjaar Overijssel kan jongeren niet alleen helpen hun talenten en ambities te ontdekken, maar hen ook praktische vaardigheden en nieuwe perspectieven bieden die bijdragen aan een natuurinclusieve levenshouding. Deze impact reikt verder dan de aantallen individuele deelnemers. Wanneer jongeren geïnspireerd worden om in lijn met hun persoonlijke waarden te handelen, kan hun gedrag ook fungeren als katalysator binnen hun sociale netwerken. Als een olievlek waarbij vrienden, familieleden en zelfs bredere gemeenschappen gestimuleerd worden om een natuurinclusief wereldbeeld en gedrag te omarmen.

Overijsselse netwerken

Het Tussenjaar heeft daarnaast het potentieel om mensen te bereiken die niet in de vertrouwde Natuur voor Elkaar netwerken te vinden zijn, en daarmee de opbouw van een divers en betrokken netwerk ondersteunen. Voor volwassenen, zoals docenten, coaches, ondernemers en professionals in de zorg en dienstverlening, biedt het programma de mogelijkheid middels het delen van hun kennis en ervaring met elkaar in contact te komen. Het programma creëert mogelijkheden voor intergenerationele samenwerking, waarbij gearriveerde Overijselaars hun kennis en ervaring delen met de nieuwe generatie, en ook geïnspireerd kunnen raken door de frisse perspectieven en energie van de jongeren.

potentieel om elders uit te breiden

De impact van het Tussenjaar kan verder reiken dan de directe deelnemers en partners. Hoewel de uiteindelijke impact afhankelijk is van de mate van betrokkenheid van deelnemers en partners, heeft het Tussenjaar het potentieel om uit te groeien. Een vergelijking met internationaal aanbod onderstreept het potentieel van een dergelijk jaarprogramma om elders lokaal uit te breiden.

- Noorwegen (5 miljoen inwoners): 83 Folkhögskola
- Zweden (10 miljoen inwoners): 148 Folkhögskola
- Denemarken (6 miljoen inwoners): 72 Folkhögskola

Deze voorbeelden laten zien dat het Tussenjaar Overijssel, hoewel klein van opzet in de beginfase, op de lange termijn kan uitgroeien tot een essentieel onderdeel van het Nederlandse educatieve en maatschappelijke landschap.

bijlagen

relationeel leren

Relationeel leren – wat zijn de leerdoelen? Een theoretische basis
In deze sectie leggen we de leerdoelen en de theoretische basis van relationeel leren uit, waarbij we ons baseren op inzichten uit de startnotitie Natuurinclusief Onderwijs en het handboek docententraining van het NatuurCollege, aangevuld met methodieken uit het Teaching and Learning Centre van Wageningen University & Research (WUR). Deze bronnen bieden een stevig fundament voor het ontwikkelen van een ervaringsgericht tussenjaar.

Bron: Startnotitie Natuurinclusief Onderwijs gepubliceerd door Collectief Natuurinclusief

Verkenning geschiedenis natuureducatie

Een vlucht door de historische ontwikkelingen van de Nederlandse natuur- en milieueducatie (NME) en leren voor duurzame ontwikkeling laat zien dat al vanaf 1900 bewust wordt nagedacht over de plek van natuur in het onderwijs. Hierbij werden contact met de natuur, verwondering en kennis gezien als basis voor zorgzaamheid voor de natuur en verantwoorde keuzes. Vanaf de jaren 70 ontstaat er een splitsing tussen ‘groene’ en ‘grijze’ NME. De ‘groene’ NME zet natuurbewustzijn en verwondering centraal en komt vaak naar voren als de zorgbenadering. De ‘grijze’ NME zet kennis van sociaal-maatschappelijke processen centraal en komt vaak naar voren als de rechtvaardigheidsbenadering. Hierin toont zich een spanningsveld tussen een focus op verwondering in de natuur (groene NME) en kennismaken met wereldproblematiek (grijze NME) waarin het contact met de natuur naar de achtergrond verdwijnt.

Rond 1990 komt het begrip duurzaamheid in beeld. Het beeld van natuur verbreedt zich naar een globale biosfeer waarin de mens ook deel is van ecologische processen op mondiale schaal, zoals klimaatverandering. Hierbij wordt er een verschil opgemerkt tussen:

- ‘onderwijs over duurzaamheid’
onderwijs dat informeert over duurzaamheid.
- ‘onderwijs voor duurzaamheid’
onderwijs dat zich inzet voor een duurzame verandering.
- ‘onderwijs als duurzaamheid’
onderwijs dat het huidige paradigma en de machtsstructuren bevraagt.

Vaak wordt onderwijs over en voor duurzaamheid op een instrumentele manier ingevuld. In onderwijs als duurzaamheid staat een procesmatige en emancipatoire aanpak centraal. Hierin ontstaan verschillende gebieden van focus en invalshoeken als respons op duurzaamheidsproblematiek. Dit wordt ook teruggezien in de relatie tot de niet-menselijke

natuur in het onderwijs. Zo is er een onderscheid in leren over de natuur, leren in de natuur, leren van de natuur en leren als natuur (zijn als natuur).

De verkenning maakt de verschillende reacties of responsen op de ecologische en sociale ontwikkelingen overzichtelijk door ze in te delen in vier verschillende ‘hoeken’ van waaruit de thematiek wordt aangevlogen:

1. Natuur - Hierbij worden natuurcontact en kennis gezien als het fundament om betrokkenheid te creëren bij het welzijn van de wereld, en mensen aan te zetten tot een bewuste zorgzame leefstijl.
2. Maatschappij - Hier staat kennis en verandering van sociale, economische en politieke processen centraal. Burgerschap speelt hier ook een rol.
3. Individu/Bewustzijn - Hierbij staat bewustzijnsverandering die moet plaatsvinden in elk individu centraal. Leren zorgen en verbindingen zijn belangrijk.
4. Kennis/Technologie - Hierbij worden technologische oplossingen en kennis ingezet om minder schade te doen aan het milieu.

Deze vier ‘hoeken’ laten verschillende gebieden van aandacht zien die allen een rol spelen in transitie. Helaas blijven ze in veel onderwijsvisies en in de praktijk vaak gescheiden van elkaar. Recente perspectieven zoals bijvoorbeeld regeneratief onderwijs en wilde pedagogiek zoeken een integratieve, holistische benadering. Naast de verschillen in focus die ontstaan vanuit de verschillende responsen op duurzaamheidsproblematiek, is het ook belangrijk om te kijken op welke manier een leerling of student uitgenodigd wordt om te leren en relateren met de natuur. Gebaseerd op onder andere het Natuur-intelligentie (NQ) model van v.d. Berg en Albers, hanteert de Startnotitie hiervoor vijf dimensies:

1) Fysiek, 2) Cognitief, 3) Emotioneel, 4) Spiritueel/Zingeving, en 5) Actiegericht. Onder deze vijf dimensies is een verscheidenheid aan concrete elementen benoemd die onderdeel (kunnen) zijn van natuurinclusief onderwijs. Uit de enquête van de Startnotitie blijkt dat alle vijf de dimensies relevant geacht worden. Er komt een beeld naar boven dat het wenselijk is om de vijf elementen voor natuurinclusief onderwijs te integreren. Het onderzoek geeft een indicatie dat de respondenten over het algemeen vinden dat de genoemde elementen méér toegepast zouden mogen worden in de onderwijscontext. De emotionele en spirituele dimensies worden nog het minste teruggezien in de huidige praktijk, terwijl deze door de respondenten als belangrijke aandachtsgebieden worden gezien binnen natuurinclusief onderwijs. Een spanningsveld dat hierin terugkomt, is in hoeverre er focus moet zijn op de urgentie van, als ook voor emotionele verwerking rondom wereldproblematiek.

De term natuurinclusief onderwijs wordt verschillend ontvangen door geïnterviewden. Dominant komt naar voren dat de term als open wordt ervaren waarbij er ruimte is voor mensen om verschillende invullingen te geven. Dit wordt als positief gezien, het geeft de kans om de natuur integratief in het onderwijs in te bedden. De term geeft een richting, een grondhouding van waaruit er onderwezen kan worden, maar geen strakke nieuwe kaders voor de invulling. Een groot deel van de geïnterviewden geeft aan dat natuurinclusief onderwijs van meerwaarde kan zijn op het moment dat het geïntegreerd wordt in huidige vakken en curriculum in plaats van erbij komt als een nieuw vak.

Uit de interviews van de Startnotitie komt het beeld naar voren van natuurinclusief onderwijs dat reflecteert dat de mens niet los te zien is van de natuur. Hierin wordt de ervaring geboden dat het leven is verweven met natuur, dat natuur de grondslag vormt van het menselijke bestaan. Dit komt terug in het curriculum, de inrichting van de school, de manier waarop we leren en onderwijzen en wat leraren/docenten voorleven. De geïnterviewden geven aan dat een natuurinclusieve grondhouding belangrijk is. De invulling van deze grondhouding is echter niet eenduidig. Dit geeft een spanningsveld over de kleuring en onderliggende waarden van natuurinclusief onderwijs. In hoeverre mag natuurinclusief onderwijs normatief zijn, een bepaalde waarden of toekomstbeelden meegeven?

Een verdere ontwikkeling van natuurinclusief onderwijs

Er zijn een zestal thema's die terugkomen als onderwerp van discussie. Deze onderwerpen kunnen als aanknopingspunten gebruikt worden voor verdere ontwikkeling van natuurinclusief onderwijs.

1. Eren van bestaande praktijken.

Uit dit onderzoek blijkt dat het introduceren van een nieuwe term (natuurinclusief onderwijs) de kans biedt om in te zetten op een integratieve aanpak, die de bestaande rijkdom van verschillende (onderwijs)stromingen overstijgt en omvat.

2. Fundamentele aanpak.

In dit onderzoek wordt, zowel vanuit de literatuur als de interviews, veel gepleit voor een fundamentele aanpak. Dus in plaats van een ‘nieuwe vakje’ erbij, zou natuurinclusief onderwijs de natuur moeten neerzetten als fundament van ieder vak en van iedere les, waarin ook wezenlijk vragen over de relatie tussen mens en natuur aan bod komen.

3. Integratieve aanpak.

Er is behoefte aan een aanpak waarin bestaande inzichten integratief worden ingezet. De diversiteit aan (onderwijs)stromingen kunnen hierbij elkaar aanvullen en naast elkaar bestaan.

4. Les buiten.

Er is veel gesproken over de vraag of natuurinclusief onderwijs ook per definitie ‘les buiten’, in en met de natuur betekent. Hierbij wordt les buiten gezien als een belangrijk element, waarbij de reflectie en verwerking ook aandacht vraagt.

5. Kleuring natuurinclusief onderwijs.

Waarden zijn erg belangrijk, het gaat immers om de toekomst van de mens in relatie tot de natuur, ook in verhouding tot urgente duurzaamheidsproblematiek. Dit maakt het echter ook gevoelig, omdat er geen maatschappelijke overeenstemming is over een leidend waardensysteem (ligt ook politiek gevoelig). Dit spanningsveld komt veelvuldig terug in de gevoerde gesprekken.

6. Implementatie.

Uit de interviews komt veelvuldig de oproep: maak natuur de drager van het gehele onderwijs. Daar tegenover staat, en het sluit elkaar niet uit, dat kleine ingrepen veel kunnen doen.

In de startnotitie wordt veel gesproken over het woord natuur. Er zijn veel verschillende beelden bij dit woord. Soms spreken we over natuur als iets dat buiten onszelf staat, een natuur waar wij los van staan. Soms spreken we over natuur als onderdeel van onszelf. Wij mensen zijn natuur. In deze startnotitie worden beide beelden van natuur gebruikt waarbij we ons bij de term natuurinclusief onderwijs richten op de beweging richting een beeld waarin wij als mens onderdeel zijn van de natuur.

Iedere ontwikkeling in theorie en praktijk maakt het begrip van natuurinclusief onderwijs completer en rijker. Valkuil is om bij iedere nieuwe ontwikkeling, de daarvoor opgedane rijkdom de rug toe te keren. Natuurinclusief onderwijs is een kans om bestaande kennis en nieuwe ontwikkelingen te integreren. Uit het onderzoek komt een behoefte aan principes, richtlijnen en ondersteuning (voorwaarden) naar voren maar geen strikte invulling van natuurinclusief onderwijs (lesmethoden en lesstof). Natuurinclusief onderwijs biedt de kans om ecologische en sociale crises ‘fundamenteel’ aan te vliegen, met aandacht voor de onderliggende relatie van de mens tot natuur. De vijf voorgestelde dimensies van natuurinclusief onderwijs geven een eerste aanzet voor een integratieve aanpak.

lessen vanuit ‘best practices’

Voor het onderzoek naar een tussenjaar in Overijssel biedt de Scandinavische Folkhögskola een inspirerend voorbeeld. Het is al meer dan honderd jaar een instituut, en kent nu structurele financiering en een evoluerend aanbod.

1. Belang van een visie en pedagogisch fundament. De Folkhögskola is geworteld in het idee van ‘volksverheffing,’ zoals geïnitieerd door denker Nikolai Grundtvig. De onderwijsvorm beoogt volksvorming, wat nodig is voor een democratie met gelijke kansen en gelukkige burgers. Grundtvig baseerde zijn ideeën op humanistische en verlichtings idealen. Persoonlijke vrijheid, verantwoordelijkheid en solidariteit staan daardoor centraal. De dialoog- en ervaringsgerichte pedagogiek kenmerkt zich door informeel leren in diverse omgevingen.

De Folkhögskola laat zien hoe een bepaald mens- en maatschappijbeeld kan zorgen voor een sterk en gedragen fundament. Wanneer je dit vertaalt naar Overijssel, geeft het richting aan de vraag: Waarom willen we jongeren op deze manier laten leren, en welke waarden staan daarbij voorop? Een onderliggende filosofie biedt een samenhangende koers, zodat het tussenjaar niet blijkt steken in losse activiteiten, en tegelijk partners en financiers kan overtuigen van de meerwaarde.

2. Financiering. Folkhögskola krijgen in Zweden, Noorwegen, Denemarken en Finland bijna volledige (overheids)financiering, waardoor de drempel laag is voor deelnemers met verschillende achtergronden. Door daarnaast met vakbonden, coöperaties, bedrijven en regionale overheden samen te werken, is hun financiële basis divers en stabiel. De geschiedenis hiervan omvat lessen voor het Tussenjaar. In Zweden weerspiegelt de geschiedenis van deze onderwijsinstellingen een bredere maatschappelijke ontwikkeling: aanvankelijk was er financiële afhankelijkheid van filantropen en kerken, vervolgens kreeg

de folkhögskola overheidssteun dankzij de opkomst van het belang van het idee van ‘volksverheffing’. Later kwamen er samenwerkingen met vakbonden, coöperaties, bedrijven en regionale overheden, wat de diversiteit en stabiliteit van de financiering verder vergrootte. Deze evolutie toont hoe een sterke visie (volksverheffing) kan leiden tot brede maatschappelijke en politieke steun.

Voor Overijssel is dit Scandinavische voorbeeld relevant. Net zoals de folkhögskola begon als een lokaal initiatief dat groeide met betrokken gemeenschappen, kan ook het Tussenjaar hier een stevige basis krijgen door samen te werken met gemeenten, bedrijven, boeren, natuurorganisaties en onderwijsinstellingen. Natuurinclusief onderwijs zou niet als ‘leuke extra’ moeten worden gezien, maar als noodzakelijke investering in welzijn, biodiversiteit en klimaatadaptatie.

Deze inzichten benadrukken hoe belangrijk het is om niet alleen naar financiering te kijken, maar ook naar een visie die maatschappelijke belangen verbindt. Met een inspirerende boodschap over “ontwikkelen als natuur” of “toekomstgericht leren” vergroot een Tussenjaar de kans op een brede maatschappelijke verankering, vergelijkbaar met hoe de Folkhögskola haar plek verwierf als onmisbaar onderdeel van de Scandinavische onderwijscultuur.

Tegelijkertijd is het politieke klimaat grillig en kunnen we niet rekenen op stabiele overheidsfinanciering. Daarom vraagt de positionering van het Tussenjaar om een boodschap die ook buiten periodes van overheidsbezuinigingen relevant blijft. Uit de geschiedenis van de folkhögskola blijkt bovendien dat het richten op specifieke doelgroepen, zoals zorgbehoevende jongeren, statushouders of jongeren met beperkte toegang tot natuur, vaak deuren opent voor extra financiering. Hoewel het Tussenjaar zo breed mogelijk toegankelijk moet blijven, kan gerichte aandacht voor bepaalde groepen helpen om nieuwe fondsen of samenwerkingspartners aan te trekken.

In het kort relevantie voor Overijssel

Het Folkhögskola-model laat zien dat ondersteuning vanuit meerdere bronnen (overheden, maatschappelijke organisaties, bedrijven) mogelijk is, mits de maatschappelijke meerwaarde en specifieke doelgroepen duidelijk worden gemaakt. Zo kunnen kwetsbare groepen, zoals zorgbehoevende jongeren of statushouders, extra kansen krijgen, terwijl het Tussenjaar in essentie voor alle jongeren toegankelijk blijft. Door samenwerking met lokale overheidsinstellingen, (zorg)boerderijen, natuurorganisaties en onderwijsinstellingen kan een breed toegankelijk programma ontstaan, waarbij de financiering divers en stabiel is. Een sterke visie — in dit geval gericht op natuurverbinding, duurzaamheid en persoonlijke ontwikkeling — kunnen net als in Scandinavië leiden tot structurele steun.

draagvlak Overijssel

In Overijssel bestaat een breed gedragen enthousiasme voor het opzetten van een tussenjaar. Met name een groep professionals uit onderwijs, zorg en dienstverlening, vaak van middelbare leeftijd, reageert opvallend positief op het idee om jongeren te ondersteunen. Zij zijn bereid een vernieuwende bijdrage te leveren binnen uiteenlopende onderdelen van het programma. De energie en betrokkenheid van deze diverse groepen tonen aan dat er een stevig draagvlak is voor een tussenjaar in Overijssel. De bestendinging van dit initiatief is mogelijk door co-creatiesessies en pilots, waaruit blijkt welke vorm van samenwerking het meest tot hun recht komt. Tabel 1 geeft een overzicht van met wie gesproken is, wat hun potentiële rol kan zijn, aangevuld met opmerkingen.

Overzicht van potentiële samenwerkingen

Annemarit van Broekhoven	Biomimicry/ Gastlessen geven Werkt met natuur als inspiratiebron voor innovatie
Caroline Breunesse Rijksmuseum Twenthe	Museumfabriek Plek voor excursies en gastlessen / Uitstap naar museum voor lezingen of jongerenavonden, gastles over natuurhistorie, kunstenaars over mens/natuur relaties
Elke Kunen	Staatsbosbeheer / Meedenken inhoud, plek bieden, werkplek / Zeer enthousiast over afspraak NatuurCollege
Meike Koopman	Social Impact Factory / Coaching of gastlessen geven / ondersteuning jongeren bij het maken van maatschappelijke impact d.m.v. ondernemerschap
Edwin Vos	Zone College, Docent - Skills Coördinator / Meedenken over inhoud, jongeren bereiken
Herbert de Witte	Zone College, Opleidingsadviseur / Meedenken over inhoud, jongeren bereiken
Daan Goris	Het Oversticht / Contact met jongeren, meedenken over inhoud, werkplek / Jongerendenktank opgericht, stagiaire heeft ervaring met 200 jongeren enqueteren.
Arjan Broere Appgroep swipocratie	Provincie Overijssel / HeelBreed Jongeren bereiken / Organiseert al jongerensessie, wil ruimte maken voor tussenjaar op dat programma
Jana Simmelink	Natura Docet/ Inhoud ontwikkelen, jongeren bereiken / Ook betrokken bij ontwerp bureau Trimotion, die werkplek kan bieden
Daniel Cohen Stuart	Natuur en Milieu Overijssel / Jongeren bereiken, meedenken over inhoud Feedback gegeven over enquête, gedeeld bij netwerk

Mark Gademan
Lian Kasper

Annemarie van Doorn
Marieke Francois
Gerard Fidom
Sevan Garabedian
Jeroen Heindijk
Danielle Vogels
Studiekeuze Kind
Tussenjaren Kenniscentrum

Machtelijn Pieters-Tempelman
Federatie Particulier Grondbezit

Joukje Bosch

Odilia van Voorst tot Voorst

Ester Klein Hesselink
Parlement der Aardbewoners

David Menger
Bas Verschuuren
NatuurCollege
Beitske Bouwman
NatuurCollege
Jay Gietzelt
NatuurCollege
Maria Kolossa
Thea Peters

Sanne Moes

Dirk Dijkslag
Ellen Temmink
Jerry Blekkenhorst
Geert Dijkstra
Martin Huiskes

Emiel Sallander

Welkom in het Verre Oosten / Plek met verblijfplaats
NatuurCollege / Docententraining natuurinclusief onderwijs
Facilitator in The Work That Reconnects
Social Value Foundation Financieringspartners vinden
Kosmos Impact / Financiering
Provincie Overijssel / Jongeren participatie
Provincie Overijssel / Jongeren participatie
Bostochten / Bosverbinding en zweethutten aanbod
Wageningen Universiteit

Netwerk met jongeren en ouders / Informatie over tussenjaren
Heeft goed contact met jongeren, ouders, en kenniscentrum over tussenjaren.
Overijssels Particulier Grondbezit
Netwerk van grondbezitters / In 2025 oproep delen om grondeigenaren te betrekken
Overijssels Particulier Grondbezit / Federatie Particulier Grondbezit / Netwerk van grondbezitters / In 2025 oproep delen om grondeigenaren te betrekken
Jong Particulier Grondbezit / Netwerk van jonge grondbezitters
Wil in 2025 jonge generatie grondbezitters vragen mee te denken
NatuurCollege
Onderwijsaanbod voor middelbare scholieren / Netwerk aan docenten
Folkshogskola directeur / Inspiratie vanuit Folkshogskola
Wageningen Universiteit
Onderzoek naar spiritualiteit in natuurbeheer
Wageningen Universiteit
Onderzoeker
Wageningen Universiteit
Onderzoeker
Streektuinen / Werkervaringsplek
IVN Overijssel & Groen Traineeship & Groene schoolpleinen & Buiten kans / Kennisuitwisseling en invulling van (onderdelen van) onderwijs
IVN Overijssel / Kennisuitwisseling en invulling van (onderdelen van) onderwijs
GGZ Dimence Groep / Werkplek
De Impactboerderij / Werkplek
Blue Zone Festival / Netwerk ondernemers
Acquire / Concept ontwikkeling
LKSVD Architecten / Werkervaringsplek
Landschap Overijssel
Ulebelt / Deelnemers betrekken bij projecten zoals stappenplan regenwaterafkoppeling

Carin van de Ploeg-Boerhof	(kinder)Klimaatburgemeester Zwolle / Gastles over klimaat en inspireren tot groen gedrag
Janke van Dijk	IVN / Gastles over belang van natuur voor gezondheid
Mats Kopuit	Student / Jongerenpanel
Fabian Timpen	Student / Jongerenpanel
Els Hegger	Tuinderij Aardigh in Zwiep / Plek / i.s.m. Anne Leeflang
Jelle Swart	Antea Group
De Blauwe Gold	Werkplek
Sanne Knol	Futerra
G1000	
Youtopia	
Burgerberaad	Meedenken ontwikkeling tussenjaar
	Participatie, ecologie en toekomstdenken
Colina van de Helm	Natuurwijs / Meedenken ontwikkeling tussenjaar
Joran Wedermeijer	Zone college Enschede / MBO studenten betrekken en betrekken
coördinator burgerschap	
Bauke de Vries	Saxion HBO, college HBO docent / Klimaat en stedenplanning, netwerk van studenten en docenten
Annet van Mazijk	Hoopheggen / Deelnemers meeplanten als vrijwilligers
Els Uijterlinde-Mentink	Erve Mentink, melkveebedrijf
Kennis & Innovatie Mentink	Plek bieden
Tristan Damveld	Melkveebedrijf / jongerenpanel& werkplek
Dan Hartenberg	TU Twente / Netwerk TU Twente en onderwijs aanbieden
Selma van de Velde	Provincie Overijssel / Groen Traineeship
Zarina Dihal-Chedi	Gemeente Enschede / jongeren participatie
Jong 053	praat mee
Liza Bakker	Provincie Overijssel / participatie
Xander van Prehn Wiese	Nijhuis Bouw Apeldoorn / Werkplek
Robert Boxem	Dura Vermeer / Werkplek
Herma Overweg	De Klashorst natuurexcursie
Tobias Servaas	Academie Tien, Schooldirectie / Ervaring burgerschap coördinatie
Roos Moll	Nature Quest / Ondersteuning aanbod natuurervaring
Anne Spee	Agenda Natuurinclusief/ Financiering, promotie / Natuurinclusief
	Manifestatie in 2025 met plek voor tussenjaar als springplank
Anne Leeflang	Volkshogeschool Achterhoek Organisatie tussenjaar
	Ervaring met Folkshögskola in Noorwegen, connecties met plekken in Achterhoek.

voorlopig programma

voorlopige programma opzet

Op basis van de quickscan is een conceptprogramma opgesteld. Dit programma bestaat uit twee typen elementen: enerzijds vaste onderdelen waarvoor de initiatiefnemers een duidelijke visie hebben geformuleerd, en anderzijds variabele onderdelen die kunnen worden aangepast aan de behoeften van de doelgroep en samenwerkingspartners. Indien op basis van input van jongeren en partners blijkt dat aanpassingen in de vaste onderdelen wenselijk of noodzakelijk zijn, is hiervoor ruimte binnen de verdere uitwerking van het programma.

Vaste elementen

1. Intern verblijf en gemeenschapsleven

door samen te koken, eten en rituelen te beleven, zoals kampvuren en seizoensvieringen, ontwikkelen jongeren sterke sociale banden en leren ze samenwerken. Dit vormt de basis voor blijvende verbinding en vervulling.

2. Relationeel leren

Deze vorm van leren wordt gegeven door een team van betrokken experts die docenten, werkgevers en jongeren uitdagen om te denken, leren en doen vanuit een natuurinclusief wereldbeeld.

3. Werkervaring

Jongeren werken samen met volwassenen die natuurpositief denken en werken. Ze leren praktische vaardigheden en kunnen ‘snuffelen’ bij verschillende werkgevers.

4. Avontuur en ontdekking

meerdaagse expedities, zoals wildernis ervaringen op de Sallandse Heuvelrug, zorgen voor avontuur.

Variabele elementen

1. Structuur van het leerprogramma.

Het programma kan worden opgebouwd uit algemene ontwikkelingsvakken (40%) en modules (60%). Deze combinatie biedt zowel een stevige basis voor persoonlijke ontwikkeling als flexibiliteit om specifieke interesses te verkennen. De inhoud van de vakken is afhankelijk van partners en doelgroep. Bijvoorbeeld: vakken zoals “Wie ben ik en wat wil ik?” om deelnemers de ruimte te geven om via introspectie, groepsgesprekken en oefeningen inzicht te krijgen in hun eigen waarden, talenten en doelen.

Naast het gemeenschappelijke programma hebben deelnemers de mogelijkheid om zich in kleinere groepen of individueel te verdiepen in specifieke thema’s, zoals muziek, kunst of outdoor-activiteiten. Elke module combineert gastlessen van regionale experts met praktische werkervaring, zodat deelnemers zowel kennis opdoen als vaardigheden ontwikkelen. Modules hebben een variabele duur, afhankelijk van het thema en het seizoen, en uiteenlopend van enkele dagen tot weken.

2. Invulling van het gemeenschappelijke dagprogramma.

Deelnemers brengen een groot deel van hun tijd door in de vaste groep waarmee zij samenleven. De invulling hiervan staat nog open. Bijvoorbeeld: samen eten, dagelijkse groepsbijeenkomsten en reflectiesessies, dagelijkse ontspanningsmomenten.

3. Rituelen en vieringen.

Rituelen zoals kampvuren, dankzeggingen en seizoensvieringen kunnen een onderdeel vormen van het programma. De invulling hiervan ligt nog open.

4. Ruimte voor beweging en creativiteit.

Sport en kunst kunnen een deel uitmaken van het programma. Deze momenten bieden balans en ondersteunen zowel het fysieke als mentale welzijn van de deelnemers.

onderscheid

onderscheid Tussenjaar met bestaande initiatieven

De gesprekken en resultaten van de online enquête hebben waardevolle inzichten opgeleverd over de positionering van Tussenjaar vis à vis andere initiatieven. Het Tussenjaar loopt het risico als ‘meer van hetzelfde’ te worden gezien, d.w.z. onvoldoende onderscheidend te zijn ten opzichte van bestaande initiatieven, zoals de Maatschappelijke Diensttijd (MDT), Groen Traineeship en Breekjaar. Dit kan leiden tot verwarring onder jongeren, concurrentie om deelnemers en uiteindelijk een gebrek aan unieke aantrekkingskracht. Daarnaast hebben bestaande initiatieven al een sterke infrastructuur en brede bekendheid. Het komende jaar zal dienen om verdere positionering van het tussenjaar ten opzichte van andere bestaande initiatieven te verduidelijken, en om overlap en potentiële samenwerkingen te onderzoeken. In de quickscan is in elk geval het volgende duidelijk geworden over onderscheiding en overlap tussen het tussenjaar en het MDT, Groen Traineeship en Breekjaar.

Een MDT-traject duurt meestal meerdere dagen, verspreid over weken of maanden. De precieze invulling kan verschillen per organisatie of project, en heeft als doelen om bij te dragen aan maatschappelijke bijdrage, persoonlijke ontwikkeling en verbinding tussen jongeren. Jongeren doen bijvoorbeeld vrijwilligerswerk, zetten maatschappelijke initiatieven op of werken mee aan projecten bij maatschappelijke organisaties, bedrijven of instellingen. Het Groen Traineeship maakt in veel gevallen deel uit van de MDT. Dit betekent dat het Groen Traineeship deels kan worden gefinancierd vanuit MDT-gelden, omdat het aan de doelen van MDT voldoet. Het Groen Traineeship wordt ook aangeboden door verschillende organisaties en richt zich specifiek op ‘groene’ projecten rondom natuurbeheer, biodiversiteit en educatie. Uit de gesprekken tijdens de quickscan blijkt dat de infrastructuur van MDT, die wordt gebruikt om potentiële projecten te toetsen aan kwaliteitseisen, en ook om jongeren te bereiken en financiële middelen beschikbaar te stellen, mogelijk ook geschikt is voor het Tussenjaar, zeker bij het uitvoeren van kortere pilotversies.

positionering

Positionering van het Tussenjaar

Onderscheidend aan de aanpak van het tussenjaar zoals wij dat nu voor ogen hebben, is de duur van het programma, de focus op natuurverbinding, en de didactische vorm die focust op hoofd, handen, hart, onderbuik, en het gemeenschapsleven element.

De duur en structuur van het programma

Het tussenjaar biedt een gestructureerd jaarprogramma die jongeren zowel richting als ruimte geeft om te ontwikkelen. De structuur van het tussenjaar is geïnspireerd op de Folkhögskola.

Focus op natuurverbinding

De focus van het tussenjaar ligt op jongeren in contact te brengen met de natuur, wat bijdraagt aan welzijn, zelfinzicht en duurzame levensvaardigheden.

Didactische benadering: hoofd, handen, hart en onderbuik

Ons programma is niet enkel cognitief of ervaringsgericht, maar integreert denken, doen, voelen en intuïtie. Door deze holistische benadering ontwikkelen deelnemers zich op alle niveaus, wat hen versterkt op zowel persoonlijk als maatschappelijk vlak.

Gemeenschapsleven

Het tussenjaar richt zich bewust op het samenbrengen van jongeren in een gemeenschapsverband. Dit element zorgt voor sociale cohesie, wederzijdse inspiratie en het ontwikkelen van collectieve verantwoordelijkheid.

agile werken

We willen de verdere ontwikkeling van het tussenjaar aanvliegen vanuit het principe van ‘agile werken.’ Dus geen vastomlijnd plan aan de voorkant, maar de ruimte om te leren en te verbeteren. De theorie over agile werken geeft een paar mooie argumenten:

Flexibiliteit en Aanpassingsvermogen

waarmee we kunnen inspelen op veranderende omstandigheden, bijvoorbeeld door nieuwe inzichten, veranderende behoeften van de doelgroep of externe invloeden.

Incrementele Verbetering

In plaats van te wachten tot een groot project volledig is afgerond, kunnen met agile kleinere verbeteringen of initiatieven worden doorgevoerd die direct impact hebben. Dit kan vooral nuttig zijn bij projecten die verandering nastreven, waarbij je resultaten in fases wilt zien.

Betrokkenheid van Stakeholders

Agile methoden bevorderen continue communicatie en samenwerking met stakeholders, wat essentieel is voor projecten waarbij gemeenschappen, vrijwilligers of andere belanghebbenden nauw betrokken zijn. Regelmatige feedbackrondes helpen om ervoor te zorgen dat het project voldoet aan de behoeften van de betrokkenen.

Empowerment en Eigenaarschap

Door te werken in kleine teams met een hoge mate van autonomie, voelen teamleden zich meer betrokken en verantwoordelijk voor het succes van het project. Dit kan cruciaal zijn in projecten waar motivatie en betrokkenheid een grote rol spelen.

Iteratieve Evaluatie en Leren

Door het project in iteraties uit te voeren, kan het team voortdurend leren en verbeteren op basis van de resultaten van eerdere fasen. Dit continue leerproces is waardevol in projecten waar de impact moeilijk te voorspellen kan zijn.

verder lezen

Berg, van der B. (2023) Design principles for Regenerative Higher education in times of sustainability transitions.

Collectief Natuurinclusief (2023) Startnotitie Natuurinclusief Onderwijs: een theoretische basis. Startnotitie-Natuurinclusief-Onderwijs_eindversie.pdf

GGD regio Utrecht (2023) Onzekere toekomst jongvolwassenen: Jongvolwassenen willen deskundige hulp of advies bij vertrouwen in toekomst.

Harvard (6/12/2000) Time Out or Burn Out for the Next Generation. Considering a Gap Year | Harvard

Nederlands Jeugdinstituut. (29/03/2024) Onderzoek naar corona en toekomstbeeld van jongeren.

Macy, J. (2007). World as lover, world as self: A guide to living fully in turbulent times. Parallax Press.

Macy, J., & Johnstone, C. (2012). Active hope: How to face the mess we're in without going crazy. New World Library.

Rijksoverheid. (31/12/2023) Mindset van de Toekomst: Jongerenperspectieven op de leefomgeving van Nederland in 2050. “Meer groen, Meer samen.”

Unicef. (23/06/2023) De belangrijkste maatschappelijke vraagstukken volgens jongeren.

Universiteit Utrecht (27/06/2023) Mentale problemen Nederlandse jongeren onverminderd hoog.

/ jezelf kennen / ervaren / op reis / samen onder
een dak / werken / impact / blijven leren / weet
nog niet / ervaren / slow living / verbinding /

**‘Niet weten wat je mist,
omdat je de natuur niet kan zien
of hebt leren kennen.’**

vaker gehoorde reactie tijdens onze verkenning

Het jaar dat Tussenjaar weer verbindt Overijssel